

NATO'NUN GÜVENLİK ANLAYIŞI VE STRATEJİK KONSEPTLERİ

Dr. Fulya Aksu Ereker
Altınbaş Üniversitesi
fulya.ereker@altinbas.edu.tr

ÖZET

Uluslararası sistemde güvenlik ortamının değişmesi aktörlerin güvenlik ihtiyaçlarını da değiştirir. İttifaklar da diğer uluslararası aktörler gibi güvenlik ortamının ortaya çıkardığı ihtiyaçları karşılayabilmek için güvenlik anlayışlarını güncellemek ve uygun stratejiler geliştirmek zorundadır. NATO da farklı dönemlerde ortaya çıkan farklı güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere stratejilerini değiştirmiş ve geliştirmiştir. Bu kapsamda NATO için Soğuk Savaş dönemi, Soğuk Savaş sonrası dönem, 11 Eylül sonrası dönem olmak üzere üç ana dönüşüm dönemi söz konusudur. Soğuk Savaş döneminin nükleer silahlarla caydırıcılığa dayanan stratejilerinden, Soğuk Savaş sonrası uluslararası terörizm odaklı stratejilerine ve oradan da siber dünyada savaş tartışmalarına uzanan bu dönüşümler hem İttifakın yetmiş yıllık tarihini hem de yeni güvenlik koşulları ve ihtiyaçlarına göre kendini yenileyebilme esneklik ve başarısını ortaya koymaktadır.

ATIF İÇİN: Aksu Ereker, Fulya, "NATO'nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.23, Ekim 2019. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/NATOStratejikKonseptleri_FulyaAksuEreker_v.1.pdf
DOI: 10.13140/RG.2.2.12855.47527

Konsey tarafından onaylanan ilk resmi stratejik konsept 6 Ocak 1950'de yayınlanmıştır. Belgede ittifakın öncelikli olarak caydırıcılık fonksiyonuna odaklanacağı, kuvvet kullanımının ancak saldırı karşısında söz konusu olacağı vurgulanmıştır.

Güvenlik Stratejileri ve NATO

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet tehdidi karşısında ABD'nin de dahil olacağı bir güvenlik yapılanmasına duyulan ihtiyaçla kurulan ve bugüne kadar çeşitli dönüşümlerden geçerek varlığını sürdüren bir askeri ittifak olarak NATO'nun güvenlik anlayışı ve buna bağlı olarak geliştirdiği güvenlik stratejileri de zamanla dönüşüme uğramıştır.

Stratejiler, uluslararası aktörlerin güvenliklerini sağlamak üzere geliştirdikleri uzun dönemli politika ve hedefler bütünüdür. Uluslararası sistemde güvenlik ortamının değişmesi aktörlerin güvenlik ihtiyaçlarını da değiştirdiğinden, değişen güvenlik ortamına uyum sağlamak ve ihtiyaçları karşılamak üzere aktörlerin de yeni stratejiler geliştirmeleri gerekir. İttifaklar da bu kapsamda yeni güvenlik ortamında var olabilmek için güvenlik anlayışlarını güncellemek ve buna uygun stratejiler geliştirmek zorundadırlar.

Bu çerçevede NATO da farklı dönemlerde ortaya çıkan farklı güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere stratejilerini değiştirmiş ve geliştirmiştir. Bu kapsamda NATO için, her biri kendi içerisinde farklı gelişim gösteren, Soğuk Savaş dönemi, Soğuk Savaş sonrası dönem, 11 Eylül sonrası dönem olmak üzere üç ana dönüşüm dönemi belirlenebilir.

Soğuk Savaş Dönemi

NATO'nun Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu güvenlik ortamındaki temel stratejisi, devlet-merkezli tehditlere karşı savunma ve caydırıcılık odaklı olmuştur. Bu temelde uluslararası sistemde ortaya çıkan yeni koşullara uygun olacak şekilde stratejiler belirlenmiş, dört stratejik konsept yayınlamıştır.

NATO kurulduğu günden itibaren stratejisini belirlemek üzere çeşitli belgeler hazırlamış, Konsey tarafından onaylanan ilk resmi stratejik konsept 6 Ocak 1950'de yayınlanmıştır. Bu belgede ittifakın öncelikli olarak caydırıcılık fonksiyonuna odaklanacağı, kuvvet kullanımının ancak saldırı karşısında söz konusu olacağı vurgulanmıştır.

Buna karşın Haziran 1950'de Kore Savaşı'nın başlaması ek bir güvenlik ihtiyacını ortaya çıkarmış, ittifakın, askeri yapısını güçlendirmesi gerektiğinin farkına varmasını sağlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak merkezi olarak kumanda edilecek bir askeri güç oluşturma gereğinin gündeme gelmesiyle, 1951'de *NATO Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı* kurulmuştur. İlk Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı ise Dwight Eisenhower olmuştur.

Kitlesel karşılık stratejisine göre, Sovyetler Birliği Avrupa'ya konvansiyonel silahlarla saldırırsa dahi, NATO Sovyet saldırganlığına her durumda kitlesel karşılık verecekti.

Askeri yapılanmasında gerçekleştirilen değişikliklerin stratejiye yansıtılması ve Şubat 1952'de Türkiye ve Yunanistan'ın da ittifaka katılmasının gerektireceği uyarlamalar önemli olduğundan, NATO 1952'de ikinci stratejik konseptini kabul etmiştir. İkinci konsept, o güne kadar yapılmış olan yapısal değişiklikleri yansıtması dışında ilkini tekrarlamış, savunma planları gerektiğinde istisnasız her tür silahla stratejik karşılık verebilme kapasitesini mümkün kılmak üzerine oturtulmuştur. Strateji anlayışına farklılık getiren gelişme ise 1952 Lizbon Zirvesinde NATO'nun konvansiyonel kuvvetlerinin sayıca Sovyetler Birliği karşısında dengelenmesine kararı verilmesidir. Konvansiyonel kuvvetlerin öne çıkarılması, esasında nükleer hava gücü yetenekleri zayıf olduğundan ABD'nin kendi güvenlik stratejisinde yer alan bir karardır. Böylece bu anlayış 1952 konseptindeki değişikliklerle NATO stratejisine de yansıtılmış oldu (Twigge ve Macmillan, 1996: 262).

Konvansiyonel güçlere dayanan bu stratejiyi hem siyasal hem de finansal olarak ittifakın kaldıramayacağı kısa sürede anlaşılınca, stratejinin odağı nükleer güce kaydırılmıştır. Bu kapsamda 1954 yılından itibaren ittifak içerisinde hazırlanan raporlar, nükleer silahlarla kitlesel karşılığı içermeye başlamış, bu sürede uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler de yeni NATO stratejisinin şekillenmesini etkilemiştir. Sovyetler Birliğinin nükleer kapasite açısından ABD'yi yakalaması ve özellikle 1957 Ekim'inde Sputnik füzesini fırlatması gibi gelişmeler yeni bir stratejik konseptin kabulünü hızlandırmıştır. Bu kapsamda 1957'de kabul edilen üçüncü stratejik konsept, 'kitlesel karşılık' stratejisini hayata geçirmiştir. Kitlesel karşılık stratejisine göre, Sovyetler Birliği Avrupa'ya konvansiyonel silahlarla saldırırsa dahi NATO nükleer gücünü kullanacak, diğer bir deyişle NATO Sovyet saldırganlığına her durumda kitlesel karşılık verecekti.

Kitlesel karşılık stratejisi daha ilk yıllarda ittifak içinde sorgulanmaya başlanmıştır. 1958'de SSCB'nin Batılı devletlerin Berlin'de bulunmalarını Doğu Almanya için tehdit oluşturduğunu, bu nedenle 6 ay içerisinde Berlin'i boşaltmalarını istediği bir nota göndermesi üzerine patlak veren Berlin krizinin ardından ittifak üyeleri arasında Sovyetlerden doğrudan bir saldırı gelmediği bu tür tehdit durumlarında ittifakın ne şekilde karşılık verebileceği tartışılmaya başlanmıştır.

Bu tartışmalar üzerine 1962 Ekim'inde patlak veren Küba krizinin nükleer karşılıklı mahvolma ihtimalini ortaya çıkarması ABD'nin 'esnek karşılık' stratejisini gündeme getirmesine yol açmıştır. Fakat, NATO'nun Avrupalı üyeleri ABD'nin nükleer şemsiyesinin garantisinden vazgeçmek istemediklerinden esnek karşılık stratejisine direnmişlerdir. Bu dönemde ABD'nin gittikçe daha fazla Vietnam savaşının içine çekilmesi yeni bir strateji

**Esnek karşılığın
en önemli
unsuru
muhtemel bir
saldırı
karşısında
ittifakın nükleer
silahlara kademe
kademe
başvuracak
olması, yani
silahların
niteliğinin yavaş
yavaş artırılacak
olmasıydı.**

hazırlama konusundaki çabaları yavaşlatmış, bu bağlamda esnek karşılık fikrinin ittifakın stratejisine yansıtılması 1968 yılına kadar gerçekleşmemiştir.

Esnek karşılığa en güçlü muhalefeti yapan Fransa'nın 1966'da ittifakın askeri kanadından çekilmiş olması esnek karşılık stratejisine giden yolu rahatlatan bir unsur olmuştur. Nihayet Ocak 1968'de 'Esnek Karşılık Stratejisi' NATO'nun dördüncü stratejik konsepti olarak kabul edilmiştir. Esnek karşılığın en önemli unsuru muhtemel bir saldırı karşısında ittifakın nükleer silahlara kademe kademe başvuracak olması, yani silahların niteliğinin yavaş yavaş artırılacak olmasıydı (Erhan, 2001: 570). Buna göre saldırıya, 'doğrudan savunma', 'kontrollü tırmanma' ve 'genel nükleer karşılık' olmak üzere üç aşamada karşılık verilecekti. Böylece nükleer silahların kullanılması seçeneği bir kenara bırakılmazken, birçok durumda konvansiyonel silahların kullanılabileceği de kabul edilmiş oluyordu. Diğer yandan ittifakın nükleer silah kullanma tercihini ne zaman, hangi eşikte kullanacağı saldırgan tarafından öngörülemeyecek şekilde belirsiz bırakılmıştı (Karaosmanoğlu, 2014: 9).

Esnek karşılık stratejisi Soğuk Savaş sona erene kadar ittifakın ana stratejisi olarak kalmıştır. Fakat yine uluslararası güvenlik ortamında ortaya çıkan yeni koşullar, ittifakın askeri savunma ve caydırma işlevi yanında, uluslararası sistemdeki yumuşama ile uyumlu olacak politik bir işlev de üstlenmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda NATO'nun askeri ve politik iki yönlü bir işleve sahip olduğu ilk kez Harmel Raporu olarak bilinen, "İttifakın Gelecekteki Görevlerine İlişkin Rapor"la 1967'de kabul edilmişti.

İttifakın yumuşama kapsamında politik işlevine vurgu yapan ve daha fazla işbirliği odaklılığı çağrıştıran bu güvenlik anlayışı, esnek karşılık stratejisiyle birlikte beklendiği şekilde yürütülemedi. 1967-1990 döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasında gerçekleştirilen stratejik silahların sınırlandırılmasına yönelik SALT I ve SALT II anlaşmalarına ya da Helsinki Nihai Senedinin imzalanmasıyla sonuçlanacak Avrupa Konferansı gibi bloklar arası yumuşamayı öne çıkaran gelişmelere karşın 1970'lerin sonundan itibaren Soğuk Savaş'ın yeniden tırmanması gündeme gelmiştir. Bu nedenle beklenen işbirliği odaklı yaklaşım ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle gerçekleşen dönüşümle hayata geçirilebilmiştir.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Berlin duvarının yıkılması, Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla NATO için yeni bir dönem başlamıştır. NATO'nun ana varlık sebebinin ortadan kalktığı yönünde tartışmaların sürdüğü bu süreçte, Temmuz 1990 Londra Zirvesinde ittifakın yeni stratejik konseptinin hazırlanacağı

Yeni konseptte ittifakın güvenlik politikalarını yürütecek araçlar olarak, savaşı önlemek ve savunma için yeterli askeri kapasiteyi korumak, krizlerle etkili biçimde başa çıkabilecek kapsamlı yeteneklere ulaşmak ve diyalogu öne çıkaran işbirliği anlayışına dayalı politik girişimler sıralanmıştır.

açıklanmıştır. İttifak açısından diyalog ve işbirliği ile tanımlanan bu dönemde hazırlanan ilk stratejik konsept kendisinden önceki konseptten çok farklı olmuştur.

1991 Roma Zirvesinde açıklanan NATO'nun yeni stratejik konsepti, Avrupa'da güvenlik ortamının değişimine vurgu yaparken, çatışma odaklı geleneksel söylemin yerini işbirliği ve diyalog kavramları almıştır.

'Yeni Stratejik Konsept', öncelikle ittifakın yeni güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu tespit etmiştir. Avrupa'nın bölünmüşlüğü sona erdiğinden artık tek merkezden gelecek büyük çaplı bir saldırı ihtimali düşmüş, dolayısıyla ittifak stratejisinin odağı olmaktan çıkmıştır. Bunun yerine ittifakın karşı karşıya olduğu yeni güvenlik sorunları olarak etnik çatışmalar ve toprak anlaşmazlıkları da dahil olmak üzere ciddi ekonomik, sosyal ve politik çelişkilerin doğuracağı istikrarsızlıklardan kaynaklanacak sorunlar öne çıkmıştır (NATO, 1991). Yine stratejide belirtildiği üzere, NATO için ilişkiler işbirliğine dönüşmüş olsa da, Sovyetlerin nükleeri de kapsayan askeri kapasitesi ittifakın hesaba katması gereken en önemli unsur olmayı sürdürmekteydi.

Yeni konseptte ittifakın güvenlik politikalarını yürütecek araçlar olarak, savaşı önlemek ve savunma için yeterli askeri kapasiteyi korumak, krizlerle etkili biçimde başa çıkabilecek kapsamlı yeteneklere ulaşmak ve diyalogu öne çıkaran işbirliği anlayışına dayalı politik girişimler sıralanmıştır (NATO, 1991). Bu çerçevede NATO yine hem konvansiyonel hem de nükleer silahlara sahip olacak, ancak bu defa nükleer silahlara sadece 'son çare' olarak başvurulacaktır.

Yeni stratejik konsept kabul edildikten sonra, bunun gereklerini hemen hayata geçirecek girişimler vakit kaybetmeden başlatılmıştır. Bu çerçevede, 1991'de Avrupa-Atlantik bölgesindeki üye olmayan devletlerle işbirliğini yürütmek üzere *Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi* (KAİK) kurulmuş, 1994'te *Barış İçin Ortaklık* (BİO) programı altında eski Varşova Paktı ülkeleri ve Sovyetler Birliği ile işbirliği başlatılmış, 1996'da yeni üyeleri ittifaka kabul etmek üzere *genişleme programı* uygulamaya geçirilmiş ve 1997'de *NATO-Rusya Daimi Ortaklık Konseyi* ile *NATO-Ukrayna Komisyonu* kurulmuştur.

Bu gelişmelere rağmen, uluslararası sistemde 1990'lı yıllarda yaşanan ve güvenlik ortamını sürekli etkileyen gelişmeler yeni stratejik konsepti çok çabuk geride bırakmıştır. Bunun üzerine 1997 Madrid Zirvesinde mevcut stratejik konseptin güncellenmesine karar verilmiştir. Fakat, 1999 yılında gerçekleştirilen Washington Zirvesinde kabul edilen yeni konsept, bir önceki stratejiyi değiştirmekten ziyade yeni güvenlik ortamının gereklerine göre

1999 stratejik konseptiyle birlikte ittifakın 1991'de başlayan dönüşümünde önemli bir mesafe kat edilmiş, NATO özellikle güvenlik anlayışı ve bunun getirdiği yapısal değişiklikler ile politikalar açısından kurulduğu zamankinden önemli oranda farklılaşmıştır.

geliştirmiştir demek daha doğru olacaktır. Yeni konsept öncelikle NATO'nun merkezi rol oynadığı yeni bir Avrupa'nın ortaya çıkmakta olduğuna vurgu yaparak, ittifakın coğrafi odağını Kuzey Atlantik değil, Avrupa-Atlantik olarak daha geniş bir alanda tanımlamıştır. Bu Avrupa-Atlantik bölgesinin tüm Avrupa ve Kuzey Amerika'yla birlikte Rusya ve Ukrayna'yı da kapsadığı stratejik konseptin içeriğinde (36. ve 37. maddeler) açıkça ortaya koyulmuştur (NATO, 1999).

1999 stratejik konseptinin bir diğer dikkat çekici boyutu, ittifakın Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan güvenlik ortamında karşı karşıya olduğu güvenlik sorunlarını belirlerken çok daha geniş bir güvenlik yaklaşımı kullanmış olmasıdır. Bu kapsamda politik, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler öne çıkarılmış, ittifakın mücadele etmesi beklenen sorunlar politik baskı, insan hakları ihlalleri, dinsel ve etnik çatışma ve ekonomik sorunlar gibi iç politik istikrarsızlıklardan kaynaklanacak riskler, göç ve yaşamsal kaynaklara ulaşmanın engellenmesi ile kitle imha silahlarının yayılması, terörizm ve örgütlü suç olarak belirlenmiştir.

İttifakın geleneksel görevleri olan caydırma ve savunma ile danışma ve uzlaşmazlıkların barışçı yolla çözümünü getirecek şekilde güvenliği sağlamaya, 1999 stratejik konseptinde kriz yönetimi ve ortaklıklar yoluyla işbirliği ve diyalogu desteklemek de 'ittifakın temel görevleri' olarak eklenmiştir. Böylece 1999 stratejik konseptiyle birlikte ittifakın 1991'de başlayan dönüşümünde önemli bir mesafe kat edilmiş, deyim yerindeyse NATO özellikle güvenlik anlayışı ve bunun getirdiği yapısal değişiklikler ile politikalar açısından kurulduğu zamankinden önemli oranda farklılaşmıştır.

11 Eylül Sonrası

1999 stratejik konsepti kabul edildiğinden beri uluslararası güvenlik ortamı inkâr edilemeyecek şekilde değişmiştir. Bu değişimin başlangıç noktası 11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik terörist saldırılar olmuştur. Saldırın ardından Afganistan'a gerçekleştirilen askeri operasyon ve NATO'nun artan bir şekilde sürece dahil olması, 2003'te ABD'nin Irak işgali ve 2008 Rusya-Gürcistan savaşı gibi gelişmeler ittifakın stratejisinin güncellenmesini gerektirecek yeni bir güvenlik ortamı doğurmuştur.

Terörizm ve kitle imha silahlarının uluslararası güvenlik sorunları arasında öne çıktığı bu süreçte NATO öncelikle askeri yapı ve yeteneklerinde ciddi bir iç reforma giderek, ittifakın yeni güvenlik ortamına hazırlanmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu kapsamda 2002 Prag Zirvesinde savunma imkân ve kabiliyetlerini iyileştirmek amacıyla *Müttefik Kuvvetler Dönüşüm*

NATO 2010

konseptiyle

birlikte artık

Avrupa-

Atlantik'e odaklı

bir ittifak

olmaktan

çıkmıştır.

Komutanlığının (ACT) ve NATO Mukabele Kuvveti'nin (NATO Response Force – NRF) kurulması kararlaştırılmıştır.

Yeni bir stratejik konsept hazırlanması, ABD'nin Irak'a müdahalesinden kaynaklanan ittifak içi anlaşmazlıklar nedeniyle hemen gündeme gelememiş, ancak NATO'nun askeri imkan ve kabiliyetlerini geliştirme konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Bu çerçevede 2006 Prag Zirvesinde 'Kapsamlı Politik Kılavuz' kabul edilmiştir. İttifakın önündeki 10 yıllık süreçte gerekli görülen imkân, kabiliyet, planlama ve istihbarat konularındaki önceliklerin belirlendiği bu belge ile ilk kez NATO'nun rolü küresel ölçekte tanımlanmıştır (Børgensen, 2011: 68). Uluslararası terörizm ve kitle imha silahları sorunu ile NATO'nun küresel rolü gibi unsurlar bir sonraki stratejik konseptte de yansıtılmıştır.

NATO'nun 60. yıl zirvesi olarak bilinen 2009 Strasburg Zirvesinde 'İttifak Güvenliği Deklarasyonu' ile yeni bir stratejik konsept hazırlanması kabul edilmiş, kısa bir belge olan deklarasyon yeni stratejik konseptin öncüsü olmuştur. Bu çerçevede, NATO'nun son stratejik konsepti 2010 Lizbon Zirvesinde kabul edilmiştir. 1999 stratejik konseptindeki pek çok unsuru aynı şekilde içermekle birlikte 2010 konseptinin kendisinden öncekilerden önemli farklılıkları da vardır.

Nükleer ve konvansiyonel caydırıcılık bu konseptte de NATO stratejisinin özü olarak yer almış, 1999 konseptinde yer alan kriz yönetimi bu sefer ittifakın ikinci ana görevi olarak vurgulanmıştır. Yine 1999 stratejisinde içerilen ortaklık, işbirliği ve diyalog 2010 konseptine 'işbirliğine dayalı güvenlik' başlığıyla yansıtılmıştır.

Buna karşın 2010 konsepti kendisinden öncekinden önemli farklılıklar da içermektedir. Bir kere NATO'nun küresel sorumlulukları belirgin şekilde ön plana çıkartılmıştır. Belgede, Avrupa-Atlantik bölgesinin artık barış içinde olmasına rağmen, dünyanın başka bölgelerinden kaynaklanan sorunların ittifak için güvenlik tehdidi oluşturduğu anlayışından hareketle, İttifakın küresel rolünün altı çizilmiştir. Bir başka deyişle NATO, Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği için dünyanın geri kalan kısımlarında barışa katkı vermek zorundaydı. Böylece NATO 2010 konseptiyle birlikte artık Avrupa-Atlantik'e odaklı bir ittifak olmaktan çıkmıştır denilebilir (Ringsmose ve Rynning, 2001:8).

Kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, istikrarsızlıktan kaynaklanan sorunlar ile silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ittifakın güvenliğine yönelik doğrudan tehditler olarak tanımlanmış, ayrıca önceki konseptte yer almayan bir sorun olarak siber tehditten de söz edilmiştir.

2010 stratejik konseptinde bir bölüm de reform ve dönüşüme ayrılmıştır. Bu bölümde kuvvetlerin konuşlanabilme yeteneklerini artırmak, savunma planlamasında tutarlılık sağlamak, yetenekleri müştereken geliştirmek, kaynakları olabilecek en etkin şekilde kullanmak ve reformla gelişmeye devam etmekte kararlı olduğu vurgulanmıştır (NATO, 2010).

2010 konseptinde ortaklık ve diyalog kapsamında Rusya ile ortaklık da NATO-Rusya ortaklığının ortak barış, güvenlik ve istikrara yaptığı ve yapmaya devam edeceği olumlu katkı bağlamında vurgulanmıştır.

Uluslararası güvenlik ortamı hızla değişmeye devam etmektedir. 2010 stratejisinin üzerinden henüz 10 yıl geçmemişken Rusya-NATO ortaklığı askıya alınmış, yeni bir stratejik konsept hazırlandığında Rusya'nın yeniden ittifaka bir tehdit olarak tanımlanabileceği tartışılmaya başlanmıştır. İttifak hızla değişen uluslararası sisteme uyum sağlamak üzere sürekli reform ve dönüşüm içindedir. 1990'lı yıllarda Kuzey Atlantik bölgesi bağlamında alan dışılığı tartışan ittifak, 70. yıl zirvesinde siber dünyayı savaş alanı olarak tanımlamaya hazırlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Børgensen, Berit Kaja (2011). “NATO and International Terrorism: Can NATO Move Beyond Controversy?”, Jens Ringsmose ve Sten Rynning (der.), *NATO's New Strategic Concept: A Comprehensive Assessment*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, ss. 63-71.

Erhan, Çağrı (2001). “NATO ve ABD'yle İlişkiler”, Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Günümüze Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Karaosmanoğlu, Ali (2014). “NATO'nun Dönüşümü”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, No. 40, ss. 3-38.

NATO (1991). *The Alliance's New Strategic Concept*.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm.

NATO (1999). *The Alliance's New Strategic Concept*.

https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm.

NATO (2010). *Aktif Katılım, Modern Savunma: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Kavram*.

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf.

Ringsmose, Jens ve Rynning, Sten (2011). “Introduction: Taking Stock of NATO's New Strategic Concept”, Jens Ringsmose ve Sten Rynning (der.), *NATO's New Strategic Concept: A Comprehensive Assessment*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, ss. 7-22.

Twigge, Stephen ve Alan Macmillan (1996). “Britain, the United States, and the development of NATO strategy, 1950–1964”, *Journal of Strategic Studies*, Cilt 19 (2), ss. 260-281.

EK OKUMA

Edstörn, Håkan ve Gyllensporre, Dennis (2012). *Pursuing Strategy: NATO's Operations from the Gulf War to Gaddafi*, London: Palgrave Macmillan.

Johnston, Seth Allen (2017). *How NATO Adapts: Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950*, Baltimore : Johns Hopkins University Press.

İNTERNET

nato.int

www.natochronicles.org

FİLM/BELGESEL

NATO Film Collection, Imperial War Museum, 2018. İnternette erişime açık bölümler için

[https://film.iwmcollections.org.uk/search/results#/?query=%22NATO%20member%22%20&page=1&type=list&sort=Production Date Info%20desc&filterBy=mediaType,%22Video%22&spellCheck=true](https://film.iwmcollections.org.uk/search/results#/?query=%22NATO%20member%22%20&page=1&type=list&sort=Production%20Date%20Info%20desc&filterBy=mediaType,%22Video%22&spellCheck=true)

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.